

УДК 82.09:82-32*Дж.Лондон

“ПІВНІЧНІ” ОПОВІДАННЯ ДЖЕКА ЛОНДОНА З ПОГЛЯДУ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ АВТОРСЬКОЇ МАНЕРИ**Савченко З. В.**

У статті досліджуються особливості художньої манери Джека Лондона на прикладі циклу “північних” оповідань. Простеживши основні тенденції розвитку американської літератури кін. XIX – поч. XX ст., авторка виявила специфіку новаторства письменника, зумовленого синкретизмом його індивідуального стилю.

Ключові слова: цикл “північних” оповідань, реалістичні тенденції, неоромантична естетика, сильна особистість.

В статье исследуются особенности художественной манеры Джека Лондона на примере цикла “северных” рассказов. Проследив основные тенденции развития американской литературы конца XIX – начала XX вв., автор выявила специфику новаторства писателя, обусловленного синкретизмом его индивидуального стиля.

Ключевые слова: цикл “северных” рассказов, реалистические тенденции, неоромантическая эстетика, сильная личность.

The article touches upon the peculiarities of belles-lettres style of Jack London on the example of the series of his north stories. Having studied the basic tendencies of American literature of the end of the XIX-th and the beginning of the XX-th centuries the author of the article determined the specific features of the author's innovation conditioned by his individual style.

Key words: the series of north stories, realistic tendencies, neo-romanticism aesthetics, strong personality.

Постановка проблеми. Джек Лондон увійшов в американську літературу початку XX ст. як сміливий новатор, що з самого початку заперечив “традицію витонченості”, характерну для творчості переважної більшості письменників США. Прибічники цього методу виступали проти зображення “вульгарного, грубого, непристойного”, а саме – вад суспільного життя, фактично ідеалізуючи дійсність. Отож не дивно, що ранні твори Джека Лондона, які мали зовсім інше ідейне спрямування, не завжди об'єктивно оцінювалися критиками – їх сприйняли як виклик загальноприйнятій тенденції уславлення ілюзорної “американської мрії”.

Щодо самого письменника, наділений досвідом хоча й захоплюючого, але складного життя, він розумів абсурдність суцільної ідеалізації, тому виступав за літературу водночас правдиву й емоційно наснажену, засновану на авторській вірі в непереможність особистості, що вступила у двобій із життям. Такими настроями були пронизані оповідання “північного” циклу, що стали об'єктом запропонованого дослідження.

На сучасному етапі розвитку світового літературного процесу, позначеного пошуком нових шляхів художнього відтворення дійсності, творчість Джека Лондона опинилася на периферії дослідницької уваги. Та й читачами “північна одіссея” здебільшого сприймається як зразок пригодницької літератури для підлітків. Ми ж маємо намір виявити глибинні причини життєздатності оповідань талановитого американського прозаїка, що попри зміну мистецьких пріоритетів продовжують заворожувати своєю надзвичайною чистотою і світлою енергією.

Аналіз актуальних досліджень. Серед авторитетних західних літературознавців, які першими звернулися до осмислення неординарної особистості Джека Лондона, хочемо виділити Г. Бемфорда, І. Стоуна та Ф. Фонера – їм належать ґрунтовні розвідки, спрямовані на комплексний аналіз життєвого і творчого шляху митця. З-поміж російських та українських науковців різноплановий доробок Джека Лондона глибоко вивчали Л. Андрєєв, В. Биков, В. Богословський, О. Зверєв, Т. Денисова, Б. Парчевська та інші – щоправда, деяким з їхніх праць притаманна певна

ідеологічна заангажованість, пов'язана з вимогами радянського літературознавства. На сучасному ж етапі осмислення основних тенденцій розвитку світової літератури ХХ ст. спостерігається брак наукових розвідок, присвячених аналізу оригінальної творчої манери Джека Лондона, що забезпечує актуальність запропонованої статті.

Метою дослідження є характеристика стильових домінант циклу “північних” оповідань та з'ясування особливостей новаторства Джека Лондона в межах світової літератури початку ХХ ст.

Виклад матеріалу дослідження. На сьогодні ні в кого не викликає заперечень той факт, що шлях Джека Лондона до визнання розпочався з розповіді про Північ. Дев'ять оповідань, об'єднаних у збірку “Син Вовка” (1900), були тісно пов'язані між собою як тематично, так і на рівні глибинного внутрішнього змісту, тому саме їх можемо вважати початком “північної одиссеї” митця. Спираючись на власний життєвий досвід, Джек Лондон створив оповідання, в яких тісно переплелися холодна жорстокість неблаганних просторів “білої тиші” з піднесеною романтикою боротьби особистості за збереження моральної стійкості, щирості людських стосунків в умовах, коли вистояти міг тільки по-справжньому сильний духом.

Такий авторський підхід не викликає подиву, адже доля наділила Джека Лондона біографією, якої не мав жоден літератор світу. Пройшовши складний період становлення, письменник протягом усього життя завжди з'являвся там, де вирували пристрасті й загострювалися конфлікти, з однаковим натхненням ставав активним учасником як соціально значущих подій, так і авантюрних експедицій, аби згодом дарувати читачам свій неоціненний досвід, помножений на художню майстерність.

Не маючи ґрунтовної освіти, Джек Лондон тамував жагу знань самотужки, з запалом неопіфита відшукуючи відповіді на численні запитання, провоковані часом бурхливих історико-культурних змін. Тому на перший погляд може видатися, що, розпочавши літературну діяльність, письменник не дотримувався чітко визначених художніх орієнтирів, сприймав попередні мистецькі традиції безсистемно, підпорядковуючи їх критеріям власного світобачення. Своїми духовними наставниками він вважав Г. Спенсера, Ч. Дарвіна, К. Маркса і Ф. Ніцше, а літературними вчителями – Р. Кіплінга та Р. Л. Стівенсона [1]. Тому як соціаліст Джек Лондон створював образи простих і мужніх людей, однак не завжди міг уникнути своєрідної кіплінгівської “врочистості”, зокрема, оспівуючи стійкість золотошукачів у сутичках з суворою природою Аляски. Письменник неодноразово звертався до техніки натуралізму чи імпресіонізму, водночас створюючи піднесено-романтичні картини перемоги виняткової особистості над стихією. Коли ж виникала потреба показати складність взаємовідносин між людиною і середовищем, прозаїк виступав переконаним реалістом, щоправда, за спостереженням О. Зверєва [3], поєднуючи бездоганну правдоподібність кожної подробиці з поетичною фантазією та ліричними відступами, що перебивали стрімке розгортання інтриги, надаючи оповіді епічного розмаху й філософської глибини.

Центральною темою “північних” оповідань Джека Лондона (збірок “Син вовка”, “Бог його батьків”, “Діти морозу”, “Віра в людину”) стала тема випробувань: письменник послідовно створював ситуації, в яких особистість, залишаючись наодинці з небезпекою, отримувала можливість перевірити власні сили в тяжкій боротьбі з обставинами, що загрожують самому її існуванню. На Півночі потенціал, закладений в індивіді природою, виявлявся набагато повніше, і, вперше по-справжньому досягаючи зміст давно відомих, звичних понять, людина неначе заново відкривала для себе першоматерію буття, відкидаючи все штучне і другорядне. У підсумку до неї приходило розуміння високого змісту таких етичних категорій, як відповідальність, братерство, мужність, воля, честь, – розуміння не абстрактне, а пропущене крізь власний життєвий досвід.

Зосереджуючи увагу лише на головному почутті, що у хвилини смертельної небезпеки робить непотрібним усе інше, Джек Лондон іноді відкидав тонкий психологізм, багатство відтінків і півтонів, звертаючись до стрімкої реалістичної оповіді; деякі картини його творів підчас вражали відвертістю натуралістичної графіки: “Они стояли перед ним, как две собаки, которым страх мешает напасть, тогда как волчья сущность не разрешает спрятать икла. Вид у обоих, да и у Ситки Чарли, был такой, что лучше в гроб кладут: шкура да кости, на скулах мерзкие стружья от жестоких морозов, местами потресканные, местами зятянутые, в глазах зловещий

огонь, порожденный голодом и отчаянием. Когда люди дошли до такого состояния, им нет дела до закона и чести; таким людям доверять нельзя” [4, с. 109]. Та при цьому письменник ні на мить не забував про велич розпачливої битви людини за право на життя, оспівував високі моральні принципи й мужність залишатися особистістю навіть у хвилини повної безвиході, що вводило оповідання “північного” циклу в контекст неоромантичної естетики.

Відтворюючи реалії повсякденного життя золотошукачів, Джек Лондон, звичайно ж, не міг уникнути натуралістичної деталізації. Але запропоноване письменником тлумачення людини рішуче протистояло провідним концепціям натуралістів. Зокрема, він звільнив особистість із твердих лещат біологічної залежності: навіть у найтяжчих обставинах герої “північної одіссеї” не безпомічні – фізичне знесилення перемагається ними за рахунок твердості духу та моральної стійкості. Персонажі, яким Джек Лондон відверто симпатизує, втілюють романтичний ідеал свого творця: вони – сильні особистості, що сповідають закони братерства і справедливості.

Таким, наприклад, змальований наскрізний герой “північних” оповідань Мелмют Кід: вірним товаришем, який мужньо виконав передсмертне прохання друга, а потім узяв на себе турботи про його дружину і сина, він виступає в “Білій Тиші”; мудрим помічником постає в “Королевій дружині”; сміливою, розумною, розважливою людиною – в “Північній Одіссеї”; у будинку героя завжди можна знайти притулок для відпочинку після важкої дороги; до нього тягнуться люди, шукаючи поради й довіряючи таємниці. Для Кіда перебування на берегах далекого Юкону – це не стільки спосіб збагатитися, скільки бажання випробувати себе, відстояти, захистити, зміцнити власні людські чесноти. У підсумку ми розуміємо, що сам Джек Лондон найбільше цінував у людині її вміння вислухати й поспівчувати, розділити останній шматок хліба з тими, хто цього потребує, не вагаючись пожертвувати особистим благополуччям заради допомоги товаришеві тощо. Тому-то оповідання “північного” циклу, що приваблюють цілісними характерами й гострими ситуаціями, варто сприймати не як пригодницькі твори про часи “золотої лихоманки”, а як піднесено-романтичні оповіді про боротьбу за Людину.

Сповідаючи принцип достовірності, письменник не приховував, що переважну більшість американців на Північ гнала не в міру розпалена жага легкої наживи. Висока романтика й азарт конкуренції в гонитві за удачею в його оповіданнях тісно переплітаються, фіксуючи внутрішню суперечливість створених картин реального життя. Фактографічність оповіді в даному разі не викликає жодних сумнівів: уже з перших рядків кожного твору стає зрозумілим, що Джек Лондон знає і відчуває зображених ним людей та обставини, в яких вони опиняються. При цьому письменник навмисно не висловлює авторських симпатій чи антипатій – він ніби злегка відкриває завісу, презентуючи невеличкі замальовки, і тим самим дозволяє читачеві самому робити висновки про почуте й побачене.

Прикладом використання подібного художнього прийому може служити оповідання “Любов до життя”. Історія починається досить типово для часів “золотої лихоманки”: “Целую минуту он стоял неподвижно, словно раздумывая, потом крикнул:

– Слушай, Билл, я вывихнул ногу!

Билл ковылял дальше по молочно-белой воде. Он ни разу не оглянулся. Второй смотрел ему вслед, и хотя его лицо оставалось по-прежнему тупым, в глазах появилась тоска, словно у раненого оленя. Билл уже выбрался на другой берег и плелся дальше. Тот, что стоял посреди речки, не сводил с него глаз. Губы у него так сильно дрожали, что шевелились жесткие рыжие усы над ними. Он облизнул сухие губы кончиком языка.

– Билл! – крикнул он.

Это была отчаянная мольба человека, попавшего в беду, но Билл не повернул головы. Его товарищ долго следил, как он неуклюжей походкой, прихрамывая и спотыкаясь, взбирается по отлогому склону к волнистой линии горизонта, образованной гребнем невысокого холма. Следил до тех пор, пока Билл не скрылся из виду, перевалив за гребень. Тогда он отвернулся и медленно обвел взглядом тот круг вселенной, в котором он остался один после ухода Билла” [4, с. 201]. Прозаїк лише фіксує дію, але читач безпомилково вгадує в героєві, покинутому серед засніжених просторів, особистість, котра має випробувати на міцність власні

фізичні й, головне, моральні сили, аби в підсумку обов'язково перемогти: "На китобойном судне "Бедфорд" ехало несколько человек из научной экспедиции. С палубы они заметили какое-то странное существо на берегу. Оно ползло к морю, едва передвигаясь по песку. Ученые не могли понять, что это такое, и, как подобает естествоиспытателям, сели в шлюпку и поплыли к берегу. Они увидели живое существо, но вряд ли его можно было назвать человеком. Оно ничего не слышало, ничего не понимало и корчилось на песке, словно гигантский червяк. Ему почти не удавалось продвинуться вперед, но оно не отступало и, корчась и извиваясь, продвигалось вперед шагов на двадцать в час" [4, с. 208].

Тема зіткнення людини з природою взагалі була лейтмотивом кожного з "північних" оповідань. Щоправда, вона мала декілька векторів реалізації: сприйняття особистістю органічної мудрості природи; змагання за життя в умовах смертельної небезпеки; моральне випробування людини жорстокими законами Півночі. Перевіряючи своїх героїв на міцність, Джек Лондон безпідставно стверджував, що цілковите порозуміння між цивілізацією та "білою тишею" неможливе, бо остання – це абсолютно інший світ, в якому звична для авантюристів-золотошукачів система матеріальних цінностей просто не діє. Зважаючи на той факт, що американський прозаїк на ранньому етапі творчості до певної міри приймав теорію "надлюдини" Ф. Ніцше, він мав би позитивно ставитися до осіб, які не чекають милостей від природи. Однак настанова на об'єктивність в оцінках вимагала від нього межової чесності, тому світ, змальований у "північному" циклі, виявляється далеким від однозначності. Як реаліст Джек Лондон не применшує жорстокості північної природи, так само, як не ідеалізує закони людського співіснування у Клондайку – чесноти тут часто обертаються своєю протилежністю, заради любові іноді доводиться вбивати. У підсумку шляхетність героїв численних оповідань виявляється вразливою не тільки тому, що вони втручаються в життя суворої Півночі, але й тому, що причина, заради якої вони це роблять, – матеріальна, а отже, позбавлена вищого сенсу.

З іншого боку, Північ у творах письменника стає своєрідним притулком для тих, хто відкидає корисливість та егоїзм цивілізованого світу. За авторською концепцією, саме ці герої – сильні особистості, що сповідують принципи дружби, взаємодопомоги, честі, – незламністю своєї волі долають несприятливі умови існування та досягають поставленої мети, тим самим підкреслюючи неоромантичне спрямування "північної одісеї".

Висновки. Підсумовуючи можемо констатувати, що домінантою індивідуальної художньої манери Джека Лондона став своєрідний синтез реалістичних і неоромантичних тенденцій. Американський письменник міг пробачити людині її слабкість перед грізними силами природи, але гнівно засуджував зvirодніння людської душі, засліпленої блиском золота. Водночас він прагнув утілити у своїх героях шляхетність духу як першооснову буття. Оповідання "північного" циклу характеризуються гостротою і напруженістю сюжетів, драматичністю колізій, зіткненням різних характерів, численністю життєвих конфліктів, але об'єднує їх всеохоплюючий авторський оптимізм. Усвідомлюючи небезпеку нівеляції духовного в ім'я матеріального, Джек Лондон мав намір допомогти сучасникам не схибити при виборі життєвих орієнтирів, тому й створив оповідання, що стали справжнім гімном позачасовим загальнолюдським цінностям.

Література

1. Быков В. По следам Джека Лондона / Виль Быков. – М. : Изд-во Московского университета, 1996. – 236 с.
2. Денисова Т. Одиссея Джека Лондона / Т. М. Денисова // Зарубіжна література. – 2000. – Число 22 (38). – С. 4–5.
3. Зверев А. Джек Лондон / А. Зверев. – М. : Просвещение, 1975. – 353 с.
4. Лондон Дж. Рассказы / Джек Лондон ; пер. с англ. – М. : Правда, 1984. – 576 с.
5. Стоун И. Джек Лондон / Ирвинг Стоун ; пер. с англ. – М. : Молодая гвардия, 1998. – 416 с.
6. Шпак В. Вибрані лекції з історії зарубіжної літератури. Американська література ХХ століття / В. К. Шпак. – Черкаси : ЧІТІ, 2000. – 84 с.